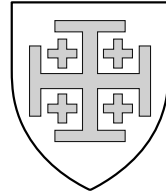

Съдържание

БЛАГОДАРНОСТИ • 9

ПРЕДГОВОР • 11

Поклонничество,
авантюра и лов на реликви в Ориента XI–XIII в. 11

ПРОЛОГ • 13

ГЛАВА I • 23

Култът към реликвите,
поклонничеството и ловът на светини
в навечерието на Първия кръстоносен поход 23

ГЛАВА II • 53

Първият кръстоносен поход: реликви и чудеса 53

1. Началото 53
2. Господното копие и реликвите от Антиохия 67
3. Честният кръст от Йерусалим 122
4. Реликвите поемат на Запад 142

ГЛАВА III • 175

Реликвите на Латинския Ориент и поклонничеството през XII в. (до 1187 г.)	175
1. Сакралната география на Утремер	175
2. Нови открития – нова благодат	193
3. „Царството на поклонниците“	204

ГЛАВА IV • 259

Кръстоносното движение през XII в. и реликвите	259
1. Кръстоносният поход на папа Каликст II	259
2. Вторият кръстоносен поход	276
3. „Кръстоносните“ експедиции на бароните-поклонници	293

ГЛАВА V • 305

Съдбата на Йерусалимското кралство, Честният кръст и Третият кръстоносен поход	305
1. Падането на Йерусалимското кралство	305
2. Третият кръстоносен поход	322
3. Съдбата на Честния кръст	341

ГЛАВА VI • 345

Четвъртият кръстоносен поход, Латинската империя и реликвите на Романия	345
1. Константинополските реликви преди 1204 г.	345
2. Четвъртият кръстоносен поход, разграбването на Константинопол и реликвите	366
4. Краят на Четвъртия кръстоносен поход, Латинската империя и реликвите на Романия	436

ГЛАВА VII • 535

ПОСЛЕДНИТЕ КРЪСТОНОСНИ ПОХОДИ ПРЕЗ XIII В.,
ЗАГУБАТА НА СВЕТИТЕ ЗЕМИ И РЕЛИКВИТЕ 535

ЗАКЛЮЧЕНИЕ • 579

ОТ „СВЕЩЕНАТА КРАЖБА“
ДО ТЪРСЕНЕТО НА ГРААЛА..... 579

БИБЛИОГРАФИЯ • 611

СЪКРАЩЕНИЯ 611
ИЗВОРИ 611
ИЗСЛЕДВАНИЯ..... 620

SUMMARY • 635

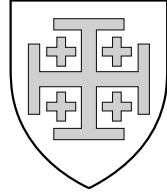
THE CRUSADES: RELICS & MIRACLES
PILGRIMAGE, ADVENTURE AND RELIC-HUNTING
IN THE ORIENT IN THE 11TH TO 13TH CENTURIES..... 635

ПОКАЗДАЛЕЦ • 643

На моето семейство

БЛАГОДАРНОСТИ

При създаването на тази книга имах щастието да получа подкрепата на немалко добри хора. Тук бих искал да изразя своята благодарност към онези, без които осъществяването на настоящата книга и извървяването на целия път от замислянето до публикуването ѝ биха били невъзможни. На първо място искам да изкажа огромната си благодарност и признателност към проф. Красимира Гагова, която бе мой дългогодишен научен ръководител и ментор и през времето на моята докторантура в катедрата по „Стара история, Тракология и Средновековна обща история“ в Историческия факултет на Софийския университет „Св. Климент Охридски“ ми помагаше и ме обгрижваше с търпеливото си внимание и компетентните си съвети, насоки и препоръки по време на целия изследователски и работен процес по създаването на този труд. Бих искал също да изкажа безкрайната си благодарност и признателност към доц. Снежанка Ракова от Катедрата по история в Югозападния университет „Неофит Рилски“ за огромния труд и търпение по редактирането на книгата, както и за безценните ѝ съвети, бележки и насоки и изобщо за цялостната ѝ насърчителна подкрепа при реализирането на настоящото издание. Специална благодарност и към моите колеги и приятели д-р Григор Бойков, д-р Мария Кипровска, д-р Никола Ламбев, д-р Десислава Градинарова, д-р Александър Заралиев, д-р Владислав Иванов и Петя Крушева за помощта и съдействието по издирването и намирането на някои ценни извори, монографии и публикации от специализирани публични и университет-

ски библиотеки из Италия, Франция, Германия, Англия, Малта и Турция, както и от личните фондове на утвърдени специалисти по кръстоносните походи като този на сър Стивън Рънсиман в Истанбул. Огромна признателност и комплименти и към моите колеги и приятели д-р Васил Нинов и д-р Ивайло Буров, които като специалисти ми оказаха безценна и компетентна лингвистична помощ и съдействие в осъществяването на преводите на някои от оригиналните латински и старофренски текстове в труда. Сърдечно благодаря на моето семейство и моите близки, които през всички тези години безрезервно вярваха в мен и напълно търпеливо и отдадено ме подкрепяха във всичко. Това бе дълго и нелеко пътуване и за тях. Благодаря и на моя добър стар приятел и колега Никола Ляпчев за вдъхновението, подкрепата и неговите ценни съвети, насоки и коментари. Благодаря и на всички мои близки приятели в България и по света, които ме подкрепяха и вдъхновяваха и които вярваха в моя личен кръстоносен поход по създаването на настоящата книга. Признателен съм и на моя скъп приятел Любомир Кюмюрджиев, който ме насочи към избора на издател. Не на последно място искам да изкажа и специалната си благодарност към моите издатели от „Изток-Запад“, които направиха този труд достъпен за българския любознателен читател. Към всички вас отправям своята сърдечна благодарност и безкрайна признателност!

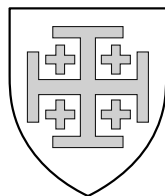
Щастлив съм да посветя този дългогодишен труд на скъпия ми баща, на моя чудесен брат, на прекрасното ми семейство и на светлата памет на моята мила майка.

*Както странникът се радва да види отечеството
и сполетеният от буря в морето да намери пристанище,
така и пишецията се радва да види края на книгата...*

Из приписка към „Добриянов миней“, XIII в.

Предговор

ПОКЛОННИЧЕСТВО, АВАНТЮРА И ЛОВ НА РЕЛИКВИ В ОРИЕНТА XI–XIII В.

Кръстоносците наричат себе си пилигрими, а походите си – поклонничество. Така войната се възприема като покаяние и изкупление и като религиозно пречистване. Съвсем естествено към идеята за експедиции, които да върнат в християнски ръце местата на страстите Христови, се прибавя и значително по-старата практика за събирането на реликви. Западна Европа познава лова на реликви и търговията с тях векове преди разглежданите в книгата събития. Запазени са множество текстове, в които едновременно с трогателна наивност и груба меркантилност се описва придобиването на различни видове реликви и надеждата те да сторят чудо и, ако не друго, то поне да привлекат повече поклонници, а оттам – и повече материални придобивки за притежателя си.

На Изток традицията да се колекционират мощи е още по-стара, тя възхожда към времето на императрица Елена. В Константинопол и останалите градове на Ромейската империя, в манастирите и църквите се пазят цели съкровищници от предмети, принадлежали на светците и части от телата им. И в двата християнски свята съществува желание да бъдат създадени ясни и точни критерии, по които да се определя светостта, и най-вече стремеж тези критерии да бъдат санкционирани от Църквата.

До нас са достигнали текстовете на един изключително интересен автор от края на XI – началото на XII в., който пише едновременно история на Първия кръстоносен поход и трактат за

светците и реликвите, свързани с тях – абатът на бенедиктинския манастир в Ножан Гибер. Според него светостта трябва да се изследва много внимателно и трябва да се докаже категорично, защото, ако се сгреша при определянето ѝ, то това би било грях към Бога. Затова автентичността на реликвите трябва да бъде специално потвърдена чрез продължителна традиция, достатъчно писмени сведения и много ясни чудеса. Светецът, настоява той, трябва да бъде герой на вярата, с чисти помисли и свята дейност.

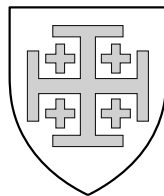
Веднъж доказана, истинската святост трябва да бъде подходящо почитана. Гибер се противопоставя на модата от неговото време мощите на светците да се разнасят (разказите за пренасянето им пораждат специални свети литературни произведения – *транслации*) и телата им да се разчленяват, за да бъдат разпространявани на повече места. Той съветва те да останат, където са погребани и да бъдат почитани там и препоръчва частите от телата им да не се поставят в красиви реликварии, като напомня, че човек произлиза от земята и трябва да бъде върнат там.

Кръстоносните експедиции се превръщат в нестихващ източник на всякакви свети предмети. Търсенето им расте едновременно с увеличаващото се предлагане. Тяхната святост оправдава средствата, с които са придобити, и кражбата им е повод не за срам, а за гордост. От тях се очаква да закрилят добрите християни и да извършват чудеса, а всичко това да бъде разказвано за поука.

Това е темата на предлаганата книга – едно сериозно научно изследване, поднесено на достъпен език. Читателят има възможност да надникне в менталността на кръстоносците, в тяхната вяра и техните притеснения, в надеждите и алчността им, отразяващи времето, в което воюват, крадат, пазаруват, молят се и просто живеят – човеци несвършени. Хора като нас.

Проф. д.и.н. Красимира Гагова

Християнските реликви никога не са получавали подобаващо внимание в историята. Историците не без основание са се усъмнявали в автентичността на по-известните от тях и поради това са проявявали склонност да ги пренебрегват, поставяйки ги под един знаменател и забравяйки по такъв начин, че дори и фалшификацията може да има своята историческа стойност...

Това пренебрегване е незаслужено, защото някои от тях не само хвърлят нова и важна светлина върху историята на своето време, но дори са играели активна роля в самото формиране на тази история.

сър Стивън Рънсиман¹

Повечето от историците днес са убедени, че историческата реалност има две страни. Едната е изградена от факти, събития, материални реалности, а другата – от представи, образи, сънища. Историческата реалност обединява тези две страни.

Жак льо Гоф²

† На 27 ноември 2004 г. в катедралата „Св. Петър“ във Ватикана папа Йоан Павел II (1978–2005) официално

¹ Runciman, S. Some remarks on the Image of Edessa. – Cambridge Historical Journal, vol. 3, 3, 1931, p. 238.

² Льо Гоф, Ж. Въображаемият свят на Средновековието. С., 1997, с. 5.

върна на вселенския православен патриарх Вартоломей мощите на св. Григорий Назиански (Богослов) и св. Йоан Хризостом (Златоуст). Реликвите бяха пренесени тържествено обратно в Истанбул, откъдето 800 години по-рано, при завоюването и плякосването на византийската столица от армията на Четвъртия кръстоносен поход, те били задигнати и отнесени в Рим. При все че Ватиканът категорично отрече интерпретирането на тази инициатива на папата като акт на компенсация или извинение от страна на Католическата църква за ограбването и пренасянето на константинополските светини от кръстоносците през и след 1204 г., този несъмнен жест на добра воля е своеобразна кулминация на поредицата от усилия на папството през последния половин век да поднесе извинението на католиците за извършените престъпления срещу християните и мюсюлманите от Ориента по време на кръстоносните походи³. На 12 март 2000 г. папа Йоан Павел II официално поднесе извиненията си за тези извършени несправедливости⁴, а по време на визитата си в Гърция и Близкия Изток през 2001 г., със специално обръщение към атинския архиепископ Христодул и Гръцкия православен синод от 4 май, той се извини от името на Католическата църква за злодеянията на кръстоносците при завладяването на Константинопол:

За миналите и настоящи случаи, когато синовете и дъщерите на Католическата църква съгрешиха чрез действие или бездействие срещу своите православни братя и сестри, нека Господ ни дари с опрощението, за което го молим. Някои спомени са особено болезнени и някои събития от далечното минало са оставили дълбоки рани в съзнанието и сърцата на хората и до днес. Сеещам се за пагубното разграбване на имперския град Константинопол, който толкова дълго време бе бастион на християнството в Изтока. Трагично е, че нападателите, които се

³ <http://www.catholicnews.com/data/stories/cns/0406528.htm>
<http://www.patriarchate.org/patriarchate/relics>.

⁴ http://www.vatican.va/holy_father/john_paul_ii/homilies/documents/hf_jp-ii_hom_20000312_pardon_en.html.
<http://www.crusades-encyclopedia.com/apologyforthecrusades.html>.

*гогвеха да осигурят свободен достъп на християните до Светите земи, се обърнаха срещу собствените си братя по вяра. Фактът, че те са латински християни, изпълва католиците с чувство на дълбоко съжаление. Как бихме могли да не видим в това порочните тайни на човешкото сърце в действие? Съдът принадлежи единствено на Бога и затова поверяваме тежкото бреме на миналото на Неговата безкрайна милост, умолявайки го да излекува раните, които все още причиняват страдание на духа на гръцкия народ. Заедно ние трябва да работим за това изцеление, щом Европа днес изисква да бъдем верни на своята идентичност, която е неделима част от християнския хуманизъм, споделян от Изтока и Запада.*⁵

Несъмнено тази последователна политика на папа Йоан Павел II продължава инициативата на неговия предшественик Павел VI (1963–1978), който през 60-те години на ХХ в. връща на Православната църква заграбените от кръстоносците през 1204 г. мощи на св. апостол Андрей, които по този повод са пренесени от Амалфи (Италия) обратно в Патра (Гърция)⁶.

Темата за култа към светините и лова на реликви от Ориента в епохата на кръстоносните походи безспорно е актуална и днес, повече от 900 години след началото на Първата поклонническа експедиция към Светите земи, в ерата на новото хилядолетие, когато не само научният интерес и опитите за сближаване между Църквите на Запада и Изтока, но и съвременната художествена литература, кинематография и несъмненият феномен на нашето време – интернет, продължават да поддържат публичния интерес и да привличат общественото внимание към този проблем. От приключенията на емблематичния герой и поп икона Индиана Джоунс („Индиана Джоунс и Последният кръстоносен поход“, реж. Стивън Спилбърг, 1989), през изключителната художествена проза на Умберто Еко („Баудолино“, 2000) и конспиративните мистификации на Дан Браун („Шифърът на Леонардо“, 2003) до

⁵ http://www.ewtn.com/footsteps/words/CHRISTODOULOS_5_4.htm.

⁶ <http://www.patriarchate.org/patriarchate/relics>.

бума на продажби на свети мощи и реликви по интернет в електронни аукциони като „eBay“ и появата на движения и организации като американската католическа инициатива „International Crusade for Holy Relics“ („Международен кръстоносен поход за свещени реликви“), създадена за борба с търговията и злоупотребата със светини и популяризиране на култа към християнските реликви сред младите хора по света.

В сферата на науката изследователският интерес към темата за кръстоносните походи, поклонничеството и култа към реликвите датира отдавна и проследяването и разглеждането на дългата вековна историографска традиция, свързана с тези феномени на средновековната история и култура, би могла да бъде предмет на цяло отделно изследване. Същевременно темата за култа към реликвите и лова на свещени съкровища в Източното Средиземноморие и пренасянето им в Западна Европа в епохата на класическите кръстоносни походи (XI–XIII в.), която е неразделна част от историята на това движение и която е обект на настоящото проучване, е значително по-слабо и на практика фрагментарно изследвана от историците и антрополозите. Научното внимание към темата датира още от времето на Реформацията, когато Жан Калвин, един от най-яроствните критици на злоупотребите с християнски светини, създава своя „Трактат за реликвите“ (1561), в който разглежда най-вече проблемите около Господните реликви. Век по-късно френският изследовател Шарл Дюканж написва своя „Исторически трактат за главата на св. Йоан Кръстител“ (1665). Едва през XIX в. обаче започва същинският научен интерес към проблема, когато основателят на „*Société de l’Orient Latin*“ („Общество за Латинския Ориент“), френският граф Пол Едуард Дидие Риан, се посвещава на издирването, събирането и изследването на всички известни и достъпни за времето си извори за разграбването и пренасянето на константинополските реликви и мощи след завладяването на византийската столица от армиите на Четвъртия кръстоносен поход, които издава през 1877–1878 г. в своя двутомен конпендиум „*Exuviae sacrae Constantinopolitanae*“ заедно с изследването си „*Des dépouilles*

religieuses enlevées à Constantinople au XIIIe siècle par les Latins“ (1875)⁷. През 1904 г. Фердинанд дьо Мели издава трети том на „*Exuviae sacrae Constantinopolitanae*“ като своеобразно продължение на делото на граф Риан, в който разглежда историята на реликвите на Честния кръст, Господното копие и Светия трънен венец в епохата на кръстоносните походи⁸. В началото на 30-те и по-късно в началото на 50-те години на XX в. английският изследовател на кръстоносните походи сър Стивън Рънсиман се занимава с историята на отделни Господни реликви като Христовия мандилион (платното от Едеса) и Светото копие от Антиохия, резултатите от което публикува в две студии⁹. В началото на 60-те години на века Антоний Фролов издава две монографии, в които под формата на хронологичен каталог представя историята на реликвите и реликвиарите на Честния кръст през вековете¹⁰. В края на 70-те години се появява фундаменталното изследване на Патрик Гиъри върху кражбата на християнски реликви в периода между 800 и 1100 г., в което той разглежда проблема в контекста на европейската традиция в култа към светините от епохата на Каролингите до навечерието на кръстоносните походи¹¹. В по-ново време темата за култа към реликвите и лова на

⁷ Riant, P. *Exuviae sacrae Constantinopolitanae: Fasciculus documentorum minorum, ad byzantina lipsana in occidentem saeculo XIII translata, spectantium & historiam quarti belli sacri imperij; gallo-graeci illustrantium*. Genevae, 1877–1878, vol. I–II; Idem., *Des dépouilles religieuses enlevées à Constantinople au XIIIe siècle par les Latins. Mémoires de la Société nationale des Antiquaires de France*, t. 36, ser. 4, t. 6, 1875, pp. 1–214.

⁸ Mély, F. de, *Exuviae sacrae Constantinopolitanae: La Croix des premiers croisés, La Sainte lance, La Sainte Couronne*. Paris, 1904.

⁹ Runciman, S. Some Remarks on the Image of Edessa. – *Cambridge Historical Journal*, vol. 3, 3, 1931, pp. 238–252; Idem., *The Holy Lance found at Antioch*. – *Analecta Bollandiana*, 68, 1950, pp. 197–209.

¹⁰ Frolov, A. *La relique de la Vraie Croix: recherches sur le développement d'un culte*. – *Archives de l'Orient Chrétien*, 7, Paris, 1961; Idem., *Les reliquaires de la Vraie Croix*, Paris, 1965.

¹¹ Geary, P. *Furta Sacra: The Theft of Relics in the Central Middle Ages*. Princeton, 1978.

светини във времето на кръстоносните експедиции в Ориента е подета от ново поколение историци на кръстоносните походи като Джонатан Райли-Смит, Малкълм Барбър и Алфред Андреа и специалисти по средновековно изкуство и археология като Холгер Клайн, Ярослав Фолда, Денис Прингъл и Ейдриан Боаз, но при все това изследването ѝ си остава фрагментарно и изключително в контекста и дискурса на различни проблеми от историята на кръстоносните походи¹². В българската историография въпросът е още по-слабо засегнат, при все че като цяло темата за култа към реликвите през Средновековието не е чужда на някои родни византинисти и медиевисти като Иван Дуйчев, Васил Гюзелев, Елка Бакалова, Иван Билярски, Георги Казаков, Николай Марков, Снежанка Ракова и др¹³.

Неособено големият изследователски интерес към темата, липсата на солидна световна и българска историографска традиция и отсъствието на едно цялостно и фундаментално изследване, както и ограниченият превод на средновековните извори, осветяващи проблема, провокираха настоящия труд, който поради тази причина бе заложен в голяма степен върху издирването, превода, изследването, интерпретирането и сравнителния анализ на оригиналните източници от епохата. Използваните за целта средновековни наративни извори са основно западноевропейски (латински, старофренски и староиталиански), византийски, арабски (мюсюлмански), арменски, сирийски и старославянски, които спадат към летописния, житиеписния, итинерарния, епистоларния и епиграфския жанр. Особено важна част от тях са поджанровите (и междужанрови) форми *inventio* и *elevatio* (разкази за откриване и изваждане на светини), *translatio* (разказ за пренасяне на реликви и мощи), *furtum sacrum* (разказ за свещена кражба и лов на светини) и *miracula* (разказ за чудо, свързано с реликви и мощи). Сред по-важните западноевропейски източници се от-

¹² Публикациите на изброените автори ще се цитират при позоваване на съответното място в труда.

¹³ Публикациите на изброените автори ще се цитират при позоваване на съответното място в труда.

крояват произведенията на Раймонд д'Ажил, Раул от Каен, анонимния автор на „Gesta Francorum“, Алберт от Аахен, Ордрик Виталис, Гибер от Ножан, Гийом от Тир, анонимния каноник от Хеброн, Ернул, Цербанус Цербани, Ричард от Лондон, Роджър от Хаудън, Амброаз, Гюнтер от Перис, венецианския анонимен автор на „Transaltio Symonensis“, „Соасонският Аноним“, „Делата на епископите на Халберщат“, Радулф от Когисуъл, Ростан от Кюни, Ришар дьо Жербероа, Готие Корню, Матю Парис, Жан дьо Жоанвил, Андреа Дандоло, Якопо де Ворагине, Никола де Порта и др. По-значимите византийски автори, имащи отношение към темата, са Ана Комнина, Никита Хониат и Николай Месарит. Сред арабските (мюсюлманските) източници по-важни са произведенията на Ибн ал-Атир, Сибт ибн ал-Джаузи, Ибн Джубайр, Имад ад-Дин ал-Исфахани, Абд ал-Латиф ал-Багдади, ал-Дхахоби и ал-Макризи. Матей от Едеса и Михаил Сирийски са – сред посъществените арменски и сирийски автори, а игумен Даниил и Добриня Ядрейкович (архиепископ Антоний Новгородски) сред старославянските. Една голяма част от предадените и цитирани в настоящия труд изворови откъси се публикуват за пръв път на български език и са дело на оригинален авторски (самостоятелен или колективен) превод.¹⁴

Нивото на достоверност във всяка от тези групи наративни източници е различно. При все че като цяло западните автори са склонни към тенденциозност и в голяма степен величават делата на кръстоносците и дори идеологически оправдават престъпленията на „светите крадци“ и ловците на реликви, те не възприемат и не отразяват напълно безкритично тези прояви. От друга страна, византийските, арабските, източнохристиянските и старославянските извори, които също следват определени тенденции и модели, представят една по-различна и алтернативна гледна

---

¹⁴ Част от преводите на оригиналните латински и старофренски текстове в книгата (Глава II, IV и VI) са дело на д-р Васил Нинов и д-р Ивайло Буров или са плод на съвместната ни работа, а останалите непубликувани досега на български език средновековни източници са преведени изцяло от мен.

точка към същите събития и явления с едно определено по-ярко изразено критично отношение.

Феноменът и историята на светите реликви на християнския Изток и механизмите на тяхното придобиване и пренасяне на Запад в епохата на кръстоносните походи са в центъра на това проучване. В най-широкия смисъл на думата светините (реликвите и мощите) са онези физически обекти, за които се вярва, че притежават Божествената благодат или добродетелта и силата на определен светец или свещено място от евангелската и старозаветната традиция. Съдържайки тяхната *praesentia*, на принципа *pars pro toto*, сакралните образи, време и пространство насищат и буквално присъстват в тези материални обекти¹⁵. Разнообразието на формите на реликвите и мощите е голямо: от мумифицирани тела и крайници, кости, черепи, коси, вългени и прах до субстанции като кръв, мляко, сълзи, миро, вода и материи като дърво, камък, метал, кожа или плат, които чрез насищането или съприкосновението си с Божественото са се превърнали в светини. Друг вид сакрални предмети са т.нар. *brandea* (контактни реликви), които поклонниците сами превръщат в свещени обекти посредством физическия им контакт с реликви и мощи, чрез който те приемат от духовната благодат и енергия на оригиналните светини. В епохата на кръстоносните походи често събирани и почитани от пилигримите са и т.нар. *eulogiae* (евлогии – букв. „благословии“) – пръст, пясък, камъни, палмови и маслинови клонки, светена вода, миро и др. популярни сакрални сувенири от Светите земи и християнския Изток. Всички тези материални обекти обаче са натоварени и наситени с дълбоко духовно значение и смисъл, които всъщност ги превръщат в предмети на култа, а оттам и в безценна стока и обект на преклонение, издирване, колекционерство, покупка, похищение и свещена кражба от страна на поклонниците и кръстоносците.

Предмет на настоящото проучване са колкото светите места и реликви и тяхната история в контекста на кръстоносното дви-

¹⁵ Brown, P. *The Cult of the Saints: Its Rise and Function in Latin Christianity*. Chicago/London, 1981, pp. 86–105.

жение и контактите между Запада и Ориента в епохата на зрялото Средновековие, толкова и самите хора, активни участници и герои в събитията, чийто манталитет и чиято комплексна роля на поклонници, откриватели, защитници, пазители, дарители, преносители, колекционери, търговци, ловци и крадци на светини, ги правят не по-малко интересен обект на проучване от самите свещени съкровища.

Хронологичните рамки на изследването са свързани с класическия период на кръстоносните походи (XI–XIII в.), когато на практика се формира и моделът на взаимовръзката между поклонническото движение, свещената война, култа към реликвите и лова и трансфера на светини, който продължил да се развива и в епохата на късното Средновековие. Целта на труда е да се опита да представи един по-цялостен и оригинален поглед върху темата за култа към свещените християнски съкровища и лова на реликви в епохата на класическите кръстоносни походи и тяхната съществена комплексна функция, роля, място, значение и характер в идеологията, практиката и традицията на военизираното поклонническо движение на латинския свят, във формирането и съществуването на франкските държави и общества в Ориента (Източното Средиземноморие и Балканите) и в отношенията между Изтока и Запада в този период, като същевременно разкрие още една любопитна страна от историята на „голямата авантюра отвъд морето“.